

הישיבה המאה שלושים וארבע (קל"ד)

ביום רביעי, ד' בטבת התשל"ח (14 בדצמבר 1977), בשעה שלוש אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים האדונים א' אבן-שושן, ש' אברמסון, ע' איתן, ז' בן-חיים, מ"ה בן-שמאי, א' דותן, א' הלקין, ע"צ מלמד, גב"ע צרפתי, ח' רבין, א"ש רוזנטל. החברים היועצים האדונים ח' איזק, ג' גולדנברג, ד' טנא, מ' מייזלש, י' מנצור, ח' קלעי. עובדי האקדמיה הגב' ש' בהט והאדונים נ' אפרתי ומ' מדן.

התנצלו: האדונים א"א אורבך, נ' ברגרין, ש' מורג, מ' מיקס, א' מירסקי, ד' סדן וי' שבטיאל.

- סדר היום:**
- א. ברכות והודעות
  - ב. הרצאת הא' מנצור: "עיונים בלשונם המדוברת של יהודי בבל"
  - ג. אישור זיכרונות הדברים של ישיבות קל"ב-קל"ג
  - ד. ענייני דקדוק: פְּעֵלָן
  - ה. משקל פְּעֵל/פְּעִיל

א.

הא' בן-חיים: אני פותח ישיבה זו בברכה מיוחדת לחברינו החדשים, שזו הפעם הראשונה להם להשתתף בישיבת האקדמיה. ואלו הם: הא' חיים איזק - עיתונאי, סופר, מתרגם, פעיל עמנו בוועדה בתל-אביב זמן ניכר.

הא' דוד טנא, פרופסור ללשון העברית באוניברסיטה העברית בירושלים, העוסק במיוחד בתחום העברית של ימי הביניים ובמדקדקים. הוא שערך את המהדורה השנייה של ספר הרקמה מאת יונה אבן ג'נאח, בעיבודו של מ' וילנסקי ז"ל, ספר בהוצאת האקדמיה.

הא' יעקב מנצור, פרופסור ללשון העברית והערבית, פעל לפני שנים במזכירות המדעית של האקדמיה, והוא ידוע כחוקר בלשון העברית ובלשון הערבית. היום נזכה לשמוע קצת מתורתו.

הא' משה בר-אשר שוהה כעת בארצות הברית, ויחזור ארצה בגמר שנת הלימודים. מספר ניכר של חברים התנצלו, שלא יוכלו לבוא לישיבה מטעמי בריאות. כזכור לכם הובטח למליאה באחת מישיבותיה בסוף שנת התשל"ז, שבישיבה שתבוא אחריה יימשך הדיון במגמות פעולותיה של האקדמיה, והנה איננו מקיימים היום את הדיון הזה.

מנהלת האקדמיה, בישיבתה מיום ו' בכסלו, הגיעה לכלל דעה מוסכמת, שיש צורך ללבן תחילה במנהלה את ההצעות והדעות, שכבר הושמעו במליאה, ולנסח הצעה לדיון נוסף, הצעה מוסכמת עד כמה שאפשר. המנהלה עתידה לדון בכול ביום י"ח בטבת, בעוד שבועיים. לפיכך ראתה המנהלה לדחות את המשך דיון המליאה במגמות פעולותיה של האקדמיה עד לגמר הבריור, ולהעמיד על סדר היום של ישיבתנו עניינים, שלא ניתן לדחותם, והם שאלות לשון, המחכות להכרעת המליאה, וכל דחייה בהכרעה בהן תעכב את פרסומן של החלטות. ומשהו על הפרסומים, שיצאו מטעם האקדמיה מאז סוף שנת התשל"ז: "לשונונו" - עם צאת החוברת האחרונה, שאני מקווה שהגיעה לידי החברים, נשלם

כרך מ"א של לשוננו.

"לשוננו לעם" - יצאו שתי חוברות לשנה זו, והשלישית הדפסותה מסתיימת. סדרת "למד לשונך", לאחר שחודשה, נמשכת.

במקביל לה יוצאת סדרה מטעם משרד הביטחון, "עברית כהלכה", בהשתתפותה ובעריכתה של המזכירות המדעית של האקדמיה.

לאחר שנה של עבודה פורסם הפרק הרביעי של הכללים בנטיית השם, והוא פרק הצירי, שיצא בחוברת מיוחדת.

כללי התעתיק מלועזית לעברית, שקבעה האקדמיה, נתפרסמו ב"רשומות", ילקוט הפרסומים 2367, בחתימת שר החינוך. הא' רבין, יו"ר הוועדה שהכינה כללים אלו, מכין מהדורה עממית להסברת הכללים האלה של התעתיק, והיא עתידה לצאת בחוברת של "לשוננו לעם".

הא' רבין: שמעתי, שבהדפסה של כללי התעתיק בילקוט הפרסומים יש שגיאות, וראוי שנסתייג מכך.

הא' איתן: אין האקדמיה אחראית לשיבושים האלה, אלא המדפיס הממשלתי, שלא תיקן כראוי את ההגהות. אני מציע להפסיק את ההפצה, עד שתהיה מהדורה מתוקנת.

הא' מדן: לא אנו המפיצים.

הא' רבין: יש להבהיר, שהחומר איננו מוסמך.

הא' דותן: יש להוציא תיקון ב"רשומות".

הא' בן-חיים: מהן בדיוק השגיאות?

הגב' בהט: השגיאות נפלו בדוגמות, לא בכללים. לפעמים נשמט הסגול מהאות אל"ף. (הא' איתן: זו הוזזה למקום לא נכון.)

הא' איזק: אולי רצוי לפרסם את כללי התעתיק האלה עם דוגמות בעיתונים. הם הצרכנים הגדולים.

הא' בן-חיים: שמענו את ההצעות. האקדמיה עצמה מתכוונת להוציא חוברת של "לשוננו לעם" ובה יופיעו הכללים בצורה מתוקנת ועם דוגמות מעשיות.

הא' אברמסון: לפי הכתוב בספרו של הפרופ' אייזנשטדט, "שפתנו העברית החיה" (ת"א, תשכ"ז), עמ' 326, מלאו אתמול, ביום ג' בטבת, שבעים שנה לא' זאב בן-חיים. גם אם טעות דפוס בתאריך, אני משתמש בטעות הזאת, ומברך בשם כולנו את נשיאנו למלאות לו שבעים שנה, שנזכה לראותה הרבה שנים כאן, פועל במרץ כפי שהוא פועל היום, ועושה את עבודתו המדעית כפי שהוא רגיל לעשותה, ועוד ינוב בשיבה, דשן ורענן יהיה. (הא' בן-חיים הודה למברכיו.)

הא' בן-חיים: נשמע עתה את הרצאתו של חברנו החדש הא' יעקב מנצור על הנושא: "עיונים בלשונם המדוברת של יהודי בבל".

הא' יעקב מנצור

"עיונים בלשונם המדוברת של יהודי בבל"

כבוד נשיא האקדמיה, חברי האקדמיה, מורי ורבותי.

בראשית דבריי מבקש אני להודות לכל חברי האקדמיה, ששימוחני בהחלטתם לצרפני לקהלם. לא אכחד, כי התרגשתי. יודע אני, כי כבוד רב הוא להיבחר לחבר יועץ של האקדמיה, כי לא נבחר אדם לכאן אלא אם כן נמצא ראוי לכך. שהרי כך אמרו חז"ל: "רבי לא שנה, היא מניין לו?" כלומר, אם אדם לא למד ולא שנה, הכינד יהא ראוי להיקרא היא? מה לו ולחיא? היא – ר"ת: חבר יועץ האקדמיה.

שמחתי אפוא שנמצאתי ראוי להיות "חיא". אולם שמחה זו לא ארכה אלא ימים אחדים בלבד, כי מיד לאחר מכן פנה אליי נשיא האקדמיה וביקשני להרצות בפני החברים בישיבה הראשונה שאשתתף בה. התחלתי לחשוש, שמה מבקשים לבחון אותי אם שניתי דיי אם לאו; ואם חלילה אכשל, יפסלני מלהיות חבר.

ישבתי ועיינתי בכל חוקי האקדמיה ונוהליה מראשית היווסדה ועד עתה, וגיליתי כי כל חוקיה חוקי קבע, ושום החלטה מהחלטותיה אינה על-תנאי, ואין חשש שייבטל דבר מדבריה דווקא בענייני. ואז נרגעתי.

עם כל זאת, שמה בכל זאת יקומו עוררין, הריני מבקש מכם: אל נא תדונו אותי לכף חובה, אם יהיו דבריי היום מגומגמים או רחוקים או שאינם לעניין.

ביותר חוששני מפני דברים, "שאינם לעניין".

בשנים האחרונות הקדשתי רוב עתותיי לחקר הלשון הערבית-היהודית של בגדאד, לשון הנמצאת על סף הכיליון, וחובה לרשמה ולחקרה בכל ההקדם, כל עוד ניתן הדבר. אמרתי: אספר לחברי האקדמיה על לשון זו. אלא שכאן נתעוררה בעיה: מה ללשון הערבית ולאקדמיה ללשון העברית?

לאחר הרהור ושיקול דעת הוחלט להיזהר בניסוח הנושא ולנסחו כך: "עיונים בלשונם המדוברת של יהודי בבל". הרואה ניסוח זה עשוי לסבור, כי על הלשון הערבית הדברים אמורים, ולא ידיר עצמו מלבוא.

אולם עכשיו, שהכול באו, ניתן לגלות את האמת: הכוונה היא ללשון הערבית המדוברת. מכאן אפוא חששי שמה יהיו דבריי שלא לעניין, כביכול בלא קשר למוסד נכבד זה.

אולם לצאת בלא כלום אי אפשר. על כן משום כבוד האכסניה, שכל כולה עברית, ומשום כבוד הנשיא הא' בן-חיים, שהזמינני להרצות על העברית, אקדים מלים אחדות על תרומתו של הדיאלקט הערבי של יהודי בגדאד לחקר הלשון העברית, ואקווה כי אצא בכך ידי חובת העברית. הדוגמאות שאזכיר לא תהיינה מתחום אוצר המלים והביטויים, שהוא פשוט וגלוי, אלא מתחום תורת-ההגה, תורת הצורות והתחביר, וברמז בלבד, ורק דוגמא אחת מכל תחום, כי אין זה עיקר דיונונו כאן.

הדוגמא המעניינת ביותר מתחום תורת ההגה היא בלא ספק עניין הגיית רי"ש. על שאלה זו כבר עמדתי לפני כעשרים שנה ב"לשונונו" (כ, התשט"ז, עמ' 47-49), והוסיפו לדון בשאלה זו גם הא' חיים בלנק והא' שלמה מורג. נזכיר כאן עיקרי הדברים בראשי פרקים: בערבית-היהודית של בגדאד כל רי"ש של מלה ערבית הגויה בחיתוך אחר: ġ (כמו ġ , בלא הבדל, וכמו הרי"ש של דוברי עברית רבים בישראל), כגון: رَأْس "ראש" הגויה ġās; رجل "רגל" הגויה ġjəl.

אולם תופעה זו קיימת רק לגבי מלים ערביות. מלים שאולות מעברית, מארמית, מתורכית, מפרסית ומלשונות אחרות, רי"ש שלהן הגויה רי"ש לשונית. כגון מן העברית: תורה, דרוש, גמרא, או שמות פרטיים כגון: אברהם, רובן, עזרא וכיו"ב.

יתר על כן, מלה עברית הגויה בדיאלקט זה ברי"ש לשונית גם אם אותו שורש מצוי בערבית והגוי בדיאלקט זה ב-ğ. למשל, "בְּרָכָה" הגויה ברי"ש כי היא מן העברית "ברכה", אף על פי שהפעל "לְבָרַד" מן הערבית بَارَكَ הגוי ב-ğ, כגון: begak. כיוון שכך, לא נטעה אם נניח, כי בתקופה קדומה, בתקופת חדירת מלים עבריות אלה לדיאלקט הערבי של יהודי בגדאד, הגיית הרי"ש בעברית הייתה רי"ש לשונית.

בדיקת הגיית הרי"ש בפי יהודי בגדאד בלשונם הערבית עשויה גם להסביר דבריו של רס"ג בפירושו לספר יצירה על הגייה כפולה של רי"ש, כפי שהצעתי במאמרי הנזכר ב"לשוננו" וכפי שהוסיף והעמיק עניין זה ידידי שלמה מורג, ואין כאן המקום להאריך בכך.

דוגמא מתחום אחר, מתורת הצורות:

כדי להביע זמן הווה משתמשים בדיאלקט זה בצורת העתיד בתוספת התחילית "קא"; כגון: $y\dot{a}kt\dot{a}b =$ "יכתוב", אבל $qayy\dot{a}kt\dot{a}b =$ "הוא כותב". צירוף זה מזכיר לנו את הצורות של הארמית הבלבית, כגון: קאמר, קתני וכד'.

ודוגמא מתחום התחביר:

בלשון חז"ל רווחת הישנות המושא פעמיים בצירופים כגון: "אמרו לו לרבי עקיבא", "אמרו עליו על רבי עקיבא", וכד'. הבדוק את הערבית-היהודית של בגדאד מגלה, כי צירוף זה הוא הצירוף הרגיל, כגון:

qāllu labūnu "אמר לו לאביו"

'axāḏu lōbnu "לקח אותו את בנו", וכיו"ב רבים.

נסתפק בדוגמות אלה, המראות כיצד בדיקת דיאלקט ערבי-יהודי זה עשויה לתרום לחקר הלשון העברית. אינני מייחד הרצאתי לנושא זה עתה, משום ששאלות בתורת ההגה כבר נדונו ונתפרסמו, וצירופים בתחביר עודם נבדקים. בהרצאה זו מתכוון אני לדון בתחום אחר, בתחום הסגנון. אף שאין בזה קשר ישיר ללשון העברית, יש בו כדי ללמד אותנו, כיצד משקיף יהודי מבגדאד על הלשון המדוברת שבפיו.

כידוע, מצויים בבגדאד ובסביבותיה שלושה להגים מובחנים היטב, המחולקים על פי העדות הדתיות: להג מוסלמי, להג נוצרי ולהג יהודי. יותר נכון לומר: היו שלושה להגים, כי היום הלהג היהודי הולך ונעלם בבגדאד.

כשיהודים משוחחים או מספרים סיפור, הריהם מדברים כרגיל בלהג שלהם, בלהג היהודי. אולם המאזין לאינפורמנטים שונים נוכח לדעת, כי רבים מהם יודעים יפה את הלהג המוסלמי, ולעתים מתבלים את סיפורם בביטויים או במשפטים שלמים מתוך להג זה.

דבריי כאן היום יוקדשו בעיקרם לדיבור המוסלמי המוכנס לתוך סיפור המסופר בערבית-היהודית. אולם אין הכוונה למלים שאולות מן הלהג המוסלמי, שהכול משתמשים בהן, אלא לשימוש מכוון ומודע בלהג המוסלמי, מטעמי סגנון (דיון זה מבוסס על ניתוח סדרת סיפורים, שסיפר הא' יוסף רג'ואן, ונתפרסמו בספרי "הערבית-היהודית של בגדאד", ספר ב' - טקסטים, חיפה תשל"ז, עמ' 58-98; על התעתיק ראה שם עמ' 15-16).

המקרה הרגיל והשכיח של שימוש בדיבור המוסלמי הוא בסיפור, שגיבוריו הם יהודי ומוסלמי, ובו המוסלמי מדבר בלהג שלו.

ניקח לדוגמא את הסיפור שלהלן:

[1] *kān fad wēḥad bbāḡdād bāyi ʔiyyām lhōsa mal bēṣ wšāḡi (ʔānta ma kənt bbāḡdād), wēḥad bāndārči wqaybiṣ ʔamwāl.* [2] *tṣādaq wāya wēḥad māsłam, yāji yaštāḡi mən ḡndu, wijibalyā yōm-əjjōmṣa.* [3] *yḡadd yaštāḡi mən ḡndu máḥalan bṣəṣḡīn pāwən. ḡadd θīni nōba ... (wijibalyā bāla wāqqa) bxəmsīn pāwən. dī... wāṣṣal wəyyānu mīt pāwən ---.* [4] *wāṣal bəlmīt pāwən, šāyyal mā, Imósləm nkāḡa. gálla: ntētak.* [5] *ntētak ma ntētak, sāḡət lāḡwa.* [6] *ḡāḥ štáka lihūdi. jō tqádmu bəlmáḥkama, Imósləm wlihūdi.* [7] *lhākəm qállu ləl-mósləm: ʔānta madyūn mīt lēra lilihūdi ?* [8] *gálla: mu nṣetlyā. gálla: tḥlāf ? gálla: wəssábəṣ kalimāt nṣetlyā.* [9] *dāḡ wóčču ḡallihūdi. gálla: ygūl nṣalkyā.* [10] *gálla: mʔáwwad, ya ḥáḡrat lhākəm; ʔíla mən kalām ʔálla bāḡ tláḥa, hāḥa štət ʔamma mōnna ? ʔáku wāḥad ma yóḡruf híyya ḡášər kalimāt ?* [11] *lḡášra səwwāha sáḥṣa. ḡāḥak lhākəm, māt mnəḡḡāḥk.* [12] *tālitā ddáḡwa mášət. ḥəṣṣála taliyāta lihūdi mən baḡdēn. ʔāxər taqalləbāt sāḡ bəlhāki wḥəṣṣála.* [13] *hāyi sālfa hāyi.*

ובתרגום לעברית:

[1] היה איש אחד בבגדאד באותם ימי הגאות של חיי המסחר (אתה לא היית בבגדאד). איש אחד סוחר-בדים ומוכר סחורות. [2] התיידד עם מוסלמי אחד, [שהיה] בא לקנות ממנו, [ו]הסוחר מביא לו אותה [את הסחורה] ביום שישי. [3] הוא שב וקונה ממנו, למשל, בעשרים לירות. חזר פעם שנייה... [ומביא לו [את הסחורה] בלי פתק] [וקנה] בחמישים לירות. כך... הגיע אתו עד למאה לירות. [4] הגיע למאה לירות, הטעין את הסחורה, המוסלמי הכחיש [את החוב]. אמר לו: 'נתתי לך' או 'לא נתתי לך' - הגיע הדבר למהומה רבה. [6] הלך היהודי ותבע אותו לדין. באו ניגשו לבית-המשפט, המוסלמי והיהודי. [7] השופט אמר לו למוסלמי: 'אתה חייב מאה לירות ליהודי?' [8] אמר לו: 'הלא נתתי לו אותך?'. אמר לו: 'תישבע?'. אמר לו: 'נשבע אני' בשבעת הדיברות, נתתי לו אותך'. [9] [השופט] פנה ליהודי ואמר לו: 'הוא אומר, שנתן

לך אותך. [10] אמר לו: 'בבקשה ממך, הוי כבוד השופט! אם מדיברות אלה גנב הוא שלושה, זה - מה אתה מצפה ממנו? האם יש אחד, שאיננו יודע שהם עשרה דיברות? [11] את העשרה עשה שבעה. צחק השופט, התפקע מצחוק. [12] בסופו של דבר הצליחה התביעה. זכה בה לבסוף היהודי לאחר מכן. הלוא היו תהפוכות בדיבור, וזכה בה היהודי. [13] זו מעשייה זו.

סיפור זה מסופר בלשון היהודית. אולם בשעה שהמוסלמי מדבר, או בשעה שמדברים אל המוסלמי, מביא המספר את הדברים בלהג המוסלמי (מלים הנאמרות בלהג המוסלמי מובאות לעיל באותיות מיוחדות).

בפסוק 4, למשל, מסופר, כי המוסלמי מכחיש את החוב ואומר ליהודי: "נתתי לך". מלים אלה - "אמר לו: נתתי לך" - נאמרות בלהג המוסלמי: *gālla nṭētak*. ההבדל בין הלהג היהודי לבין הלהג המוסלמי כאן ברור: היהודים אומרים *qāl* ואילו המוסלמים אומרים *gāl*, כנראה בהשפעת להג בדואי. גם הפועל *nṭētak* איננו בשימוש אצל יהודים. אצלם "נתן" הוא *ṭā'a* ו"נתתי לך" הוא *ṭītök*. אגב, יש לשים לב לתופעה החוזרת כאן הרבה, שהמלה "אמר" נחשבת כחלק מן הדיבור הישיר, והלהג המוסלמי מתחיל אפוא כבר מן המלה "אמר".

פסוק 5 הוא מדברי המספר, אך תחילה חוזר הוא על דברי המוסלמי: *nṭētak ma nṭētak* "נתתי לך או לא נתתי לך", ואחר כך שב ללשון היהודית הרגילה, וכן בהמשך הדברים.

כשבאים שניהם, היהודי והמוסלמי, לפני השופט ומתווכחים, שוב יש שימוש בלהג המוסלמי. בדברי השופט בפסוק 7 המלה *madyūn* "חייב" איננה נהוגה כך אצל היהודים. הם אומרים *mādyūn* (תנועת *a* מתאפסת אצלם לפני ההטעמה, ותנועת עזר נשמעת. כן *maktūb* הגוי *māktūb* "מכתב; כתוב" וכיו"ב). אחר-כך, בפסוק 8, חילופי הדברים שבין המוסלמי לבין השופט נאמרים כולם בלהג המוסלמי.

בתחילת פסוק 9 דברי המספר נאמרים בלהג היהודי: *daḡ wəḏḏū 'allihūdi* ["השופט] פנה ליהודי". אך דבריו של השופט, מן המלים "ואמר לו", בלהג המוסלמי הם.

אף דבריו של היהודי אל השופט שבפסוק 10 נאמרים בלהג המוסלמי. למשל, אומר הוא *bāg tlāḥa* "גנב שלושה". *bāg* היא צורה מוסלמית; אצל היהודים: *bāq* "גנב". גם המלה *tlāḥa* בתנועת *a* אינה לפי הגיית היהודים. הם אומרים: *tlāfi* "שלושה".

בהמשך דבריו, בפסוק 10, אומר היהודי: "האם יש אחד שאיננו יודע שהם עשרה דיברות?" ואף זה במוסלמית: *'áku wāḥad ma yō'ruf hiyya 'áṣṣōr kalimāt?* תן דעתך, למשל, לצורה *wāḥad*; יהודים אומרים: *wəḥōd*. כן הצורות *yō'ruf* "יודע" ו-*'áṣṣōr* "עשרה" עדות הן להגייה מוסלמית. בלהג היהודי: *yō'ḡōd* ו-*'áṣṣōr*, ב-*ḡ* ולא ב-*r*, כפי שהועד לעיל לגבי הגיית הרי"ש.

בפסוק 11 מתחילים דברי המספר: *l'áḥra sōwwāha sá'b'a* "את העשרה עשה שבעה". אמנם כאן היינו מצפים לצורה *'áṣṣga* ב-*ḡ*, שהרי המספר - בלהג היהודי מספר. אך בלי ספק יש כאן גררה: המספר שרוי עדיין בהשפעת הלהג המוסלמי, אולם מיד לאחר המלה הראשונה ממשיך הוא בלהג שלו, בלהג היהודי.

בסיכומו של דבר, לפנינו סיפור, שבו הלהג המוסלמי מושם בפי המוסלמי, אך גם בפיו של היהודי, כשהוא פונה אל המוסלמי. תופעה הפוכה, שמוסלמי הפונה ליהודי ידבר בלהג היהודי, אינה מצויה. ואכן כך הייתה המציאות: יהודי ידע לשון מוסלמים; מוסלמי לא ידע לשון יהודים. בפגישה בין יהודי למוסלמי לשון השיחה היתה מוסלמית.

עניין זה, חיקוי לשונם המיוחדת של גיבורי הסיפור, עניין רגיל הוא. היו אף אינפורמטים שסיפרו זיכרונות מימי התורכים, ובהגיעם לדיבור ישיר של תורכי, אמרו אותו בתורכית. בכך, כאמור, אין חידוש מיוחד.

תופעה יותר מעניינת היא סיפור, שכל גיבוריו מוסלמים, ואין בו נגיעה כלשהי ליהודים או ליהדות. סיפור כזה, כשתוכנו כללי, מסופר כרגיל בלהג היהודי, כלשונו של המספר. אלא שגם כאן מוצאים אנו, כי חלק מגיבורי הסיפור משתמשים בלהג המוסלמי. מעניין לבדוק מתי נעשה הדבר ומדוע.

ניקח לדוגמא סיפור אחר של אותו אינפורמנט. אולם כיוון שסיפור זה ארוך במקצת, נביא הפעם תמציתו בלבד:

היה שיד בדואי עשיר, שירד מנכסיו ונאלץ למכור את כל רכושו. לבסוף מכר אף את רובהו. כשנשאר בחוסר כול, התיישב על הגשר וביקש נדבות. עברו לידו המלך והוויזיר מחופשים, שוחחו עמו ונתברר להם, כי אין הוא קבצן אלא שיד של בדואים. הדברים ששמעו מפיו נגעו ללבם של המלך והוויזיר, נתנו לו כסף רב ואף קנו לו את רובהו, שמכרו קודם לכן, אך השיך לא ידע מי הם. – כשהגיע המלך לביתו, ראה והנה הכול מתאבלים: בנו יחידו של המלך הלך לשחות בים ולא שב, וכנראה טבע. – השיך הלך אף הוא לביתו, קנה לאשתו כל החוץ לה, נטל את רובהו ויצא לצוד ציד.

עברו יומיים שלושה ומאומה לא צד. פתאום ראה בחור ערום יוצא מן הים ואריה רודף אחריו. ירה מיד באריה והרגו. הבחור שניצל ביקש מן השיך גלימה להתכסות בה. נתן לו השיך את גלימתו, אך לא ידע, כי זה בנו של אותו מלך, שהיטיב עמו וקנה לו את רובהו. – בן-המלך הגיע לביתו, והכול כמובן שמחו לקראתו. ביתניים בא גם השיך לבית המלך לבקש את גלימתו, שנתן לאותו בחור, אך שומר הסף לא הרשה לו להיכנס. באותה שעה היה בן-המלך מספר לאביו ולכל השרים את הקורות אותן, וכיצד איש אחד הציל אותו ונתן לו את גלימתו. מיד ציווה המלך להביא לפניו את האיש. כשכנס האיש אל המלך, הכיר אותו המלך, שזהו אותו שיד, שקיבץ נדבות והוא קנה לו את רובהו. כגמול על הצילו את בנו, השיא את בנו לבתו של השיך. מוסר ההשכל: אין דבר אובד אצל אלוהים. המלך עשה חסד עם השיך וקנה לו את רובהו, והשיך הציל באותו רובה את בנו של המלך.

הסיפור כולו מסופר בלהג היהודי. המלך והשרים מדברים אף הם בלהג זה. המלך אף משתמש במונח יהודי טיפוסי כמו "מצווה". כשהגיע המלך לביתו, לאחר שהיטיב עם הקבצן ושמע על האסון שאירע לבנו, אמר לוויזיר: *hāyi lmdšwa ssdwwināha*, "מצווה זו שעשינו – זה שכרה? אסון כזה?" אף השיך מדבר תמיד עם המלך בלהג היהודי.

מתי מוכנס הלהג המוסלמי בסיפור זה? בשניים שלושה מקומות. ננסה לבדוק אותם.

(א) כשהשיך יוצא לצוד ציד ויורה באריה, הרודף אחרי בן-המלך, פונה בן-המלך אל השיך ואומר לו: "אנא, כסה אותי". מלים אלה של בן-המלך נאמרות בלהג המוסלמי (וכאמור לעיל, גם בצירוף המלים "אמר לו"): *gālla: m'āwwad, 'ōstār 'alāyya*: "אמר לו": נאמר כאן, למשל, *'ōstār* ב-r כמו אצל המוסלמים, ולא ב-g. לאחר מכן בדברי המספר, מוצאים אנו למלה זו ב-g, כגון: *sdtāḡu* "כיסה אותי".

(ב) כשהשיך בא לבית המלך ומבקש מן השוער את הגלימה, הוא פונה אליו בלהג המוסלמי: *gālla: m'āwwad, l'āba, 'arīd l'āba, l'āba māli*: "אמר לו: בחייד, הגלימה, אני רוצה את הגלימה, את הגלימה שלי". הוא אומר *'arīd* ב-r ולא *'aḡīd* ב-g. כן אומר הוא *'āba* "גלימה" ולא *'bāyi* כנהוג בפי יהודים. תשובתו של השוער אף היא בערבית-מוסלמית: *wlāk, šdnu, ya 'āba? šdattḥči?* "הי, אתה! מה זה? איזו גלימה?! מה אתה מדבר?!" הוא אינו אומר, למשל, *tḥki* "תדבר" אלא *tḥči* אנו רואים, כי מכל הדמויות שבסיפור זה רק שניים מדברים מוסלמית: בן-המלך והשוער, וכן כשהשיך פונה אל השוער. מה מיוחד באלה?

השוער הוא בלא ספק מפשוטי העם, חסר השכלה - אין אפוא להעלות על הדעת, שידע לדבר בלהג יהודי. הוא מדבר רק מוסלמית. בן-המלך הוא עלם צעיר, עדיין לא למד דיו - אף הוא מדבר מוסלמית. לעומתם המלך, השרים והשיך מדברים יהודית. מכאן שהערבית-היהודית שייכת בתודעתו של המספר לשכבה חברתית גבוהה. כמובן, כל היהודים מדברים בה, אך מלבדם רק מלכים ושרים מדברים בה. פשוטי עם וצעירים שלא השכילו דיים - רק בערבית המוסלמית מסוגלים הם לדבר.

למען הדיוק, בסיפור זה מובאת עוד מלה אחת במוסלמית בפיו של השיך, כשמדבר הוא אל עצמו. כשיצא השיך לציד ולא הצליח לצוד, לן במדבר ונשבע שלא ישוב לביתו בלא שיצוד. הוא נשבע "בגירושין", כלומר; שבועה שיגרש את אשתו. המלה "בגירושין" נאמרה כאן בצורתה המוסלמית *bōtṭalāg* ("גירושין" בלהג היהודי: *ṭlāq*). מה טעם השתמש המספר בצורה המוסלמית דווקא? ההסבר פשוט: כל עניין זה של שבועה בגירושין האשה הוא עניין מוסלמי. יהודים אינם נשבעים לגרש את נשותיהם. כיוון שזו צורה של שבועה הנהוגה אצל המוסלמים בלבד, הוא מביא אותה בלשונה. זולת מלה זו, שאר דבריו של השיך באותו מקום - בלשון יהודית הם.

גם בסיפורים אחרים מוצאים אנו לשון מוסלמית בפיהם של פשוטי עם, על אחת כמה וכמה כאשר אלה משוחחים עם כלב.

למשל, אותו אינפורמנט סיפר סיפור על בריון, שהטיל חיתיתו על כל סביבתו. ביקשו האנשים עזרה מן המוכתאר. זה קרא לו לבריון ושכנע אותו לשאת אשה. אמר: עכשיו יפסיק להתעלל בבני אדם, כי יחשוש שמא ייאסר ונמצאו אשתו וילדיו זרוקים. ובאמת אמצעי זה הועיל. הבריון התחיל לעבוד בבית-מטבחים ונשא בשר ממקום למקום. עד כאן הכול מסופר בלהג היהודי. גם המוכתאר וגם אנשי המקום מדברים יהודית. והנה פעם אחת רדף אחרי אותו איש כלב, והאיש חשש שמא יחטוף הכלב נתח בשר והאשמה תהא עליו. וכאן הוא מתאר לעצמו, כיצד יאשימו אותו. דברי אשמה אלה מובאים בלשון המוסלמית: *šlōn ma tqayyādōt 'ale? ġēr čālōb!* "איך זה לא השגחת עליו? הרי אין הוא אלא כלב!" המספר קרא כל הזמן את הכלב *kalb*, אך כאן הוא *čālōb*. בהמשך מסופר, ושוב בלהג היהודי, שהכלב ממשיך לרדוף אחריו והוא אינו מצליח להניס אותו. אז פונה הוא אל הכלב ומאיים עליו בלהג המוסלמי:

gállā: trūḥ - trūḥ; ma trūḥ - tára 'arūḥ 'ōnd - ḥlmutār wxállī yzāwjak
 "אמר לו: אם תלך, מוטב; אם לא תלך, כי אז אלך אל המוכתאר שישיא אותך". איום זה כמובן מועיל. הכלב בורח מיד.

אנו נוכחים אפוא לדעת, כי המספר מנצל יפה את הלהג המוסלמי לגיוון סגנוני.

ולהערת סיום:

משהו מעין זה עשוי כנראה לקרות לעברית הישראלית המוכנסת לסיפור המסופר בערבית-היהודית. אינפורמנט אחר סיפר סיפור שאירע בבגדאד. שני בחורים, אף הם בבגדאד, באים אל החכם לשאול אותו שאלה. פונים הם אליו ואומרים: "בקשה, יש לנו שאלה". את המלה "בקשה" הם אומרים בעברית, כבהגייתה בישראל, ב-k-, והחכם עונה להם: *tfāḏlu*, "בבקשה", בערבית. פני הבחורים הצעירים מוכנסות לעתים מלים עבריות ישראליות. כביכול הלשון העברית היא לשונם של הצעירים, של הדור החדש. מעניין כי המספר מעביר זאת לסיפור שאירע כולו בבגדאד ואין לו שום קשר לישראל.

אולם שלא כאמור לגבי הלהג המוסלמי, לא נתקלתי הרבה בתופעה זו של ניצול העברית לגיוון סגנוני. מה שאפשר לומר לגבי השפעת העברית של ימינו הוא, שיש הבדלים ניכרים בין אנשים שונים לגבי הכנסת מלים עבריות בדיבורם. יש שמכניסים לדיבורם אף מלות יחס עבריות, ויש שמדברים בלא שום השפעה עברית ישראלית; אלה בייחוד זקנים

[4] wəšal bi-š-pā-ŋ, šəyəl
 māi, ləməšim nāgā. gālla: nēšak. [5] nēšak ra
nēšak, sāgət laqwa. [6] gāh šāšā lī-šai jō qəb-
 baimeškama, ləməšim wliħudi. [7] lēšān qāllu lī-
 məšim: ʔānta madwūn mit lera liliħudi. [8] gālla:
ma nēšayā. gālla: līħaf ʔ gālla: šisšāšis kalimā:
nēšayā. [9] dāg wāštu šallihudi. gālla: yəš-
nealīyā. [10] gālla: mēšwad, wa ʔāšā: šāšim, ʔīla
mān kalim ʔālla bāg eššāšāšā šisšāšāšā šīnna ʔ šāu
wāhad ma yəšreš. ʔāšā: šāšir kalimāš ʔ [11] šāšā
šəwəša šāšā. šāšā lēšān, māi mənšāšā.

[103] gālla:
mēšwad, ʔəšer šalāyā. [104] la hāšā qayyāšəf hāšā
 ʔəb-ššāšān wāla yāšəf balōħīyī ʔəb-ššāšān,
 ʔabūn šāwā mlīh wāyān. [105] hāšāki qēšādīn
 baīššān, ššāšān. [106] šāla ləšəbāi šālyā, šīšəgū
 bīnū. [107] wāšal lāliwāyī. hūwāi dāxal lālibēt,
 lēšā nqālab xəg wārah ʔāllī ma sāg.

[108] hāšā ʔāš qayyāš ššāx ʔ ləšəbāyī. [109] mōbāšī
 (lāš hāšā, bēt šāšān, hēyī lōjī yāšā ʔ gōšra ʔ)
 yāššāq šāšān māyšīg yāšān. [110] gālla: mēšwad.
šāšā, ʔarīd šāšā, šāšā māll. [111] wāš, šān,
wa šāšā ʔ šāšāšāšī ʔ dīš, ma qayxāllīnū. [112]
wāšā qayyāšāšī yāšāi bāla šəbāyī.

[4] הגיע למא
 לירוש. הגיעו אז הכתורה. המוסלמי הניחיש [אא החוב]. אמר
 לו: ינחמני לך. [5] ינחמני לך או ילא נחמני לך - הגיע
 חובו לחתומה רב. [6] הלך היהודי והגיע אותו לדין. באו
 ינוש לבית-המשט, המוסלמי והיהודי. [7] השופט אמר לו
 תמוסלמי: יאמה חייב מאי לירוח ליהודי? [8] אמר לו:
 ילאו נחמני לך אותו. אמר לו: יתיבע לך. אמר לו: [ונשע]
 אני בשעב חרובנך, נחמני לך אותו. [9] השופט פנה
 ליהודי ואמר לו: יהוא אמר, שנקמן לך אותו. [10] אמר
 לו: ינבקשה ממך, הוי כבוד השופט או מדיברוח אללה אנן
 הוא שליט, זה - מה אמה תעמפה ממנו? והאם יש אחי, שידיבר
 יודע שתי עשי דיברוח? [11] את הענין עשה שני. זול
 השופט, המפקח מתחוק.

[103] --
 אמר לו: יאנא, כמא אותי. [104] לא זה יודע שזה בן-
 השולטאן, ולא כן השולטאן יודע את המקרה, שאבני עשה לו
 [לשקר] טובה. [105] הנה יושבניס באבל, השולטאן. [106]
 הפסיד את הגלילה ונתנה לך. כיסחה בה. [107] הגיע לעיר.
 הוא נכנס לבית - והתקמד הפך לשוין ולשמה, שלא נשע
 [כנחמת].

[108] זה, השיר, חתו רוצה? את הגלילה. [109] השומר
 (כלום זה, ביה-השולטאן, כל מי שנה נכנס? הפסיד?) אמר
 עליי, אמרו לו להיכנס [110] אמר לו: יבתייר, הגלילה,
 אני רוצה את הגלילה, את הגלילה שלי. [111] ירף, אחתו
 מה זה? איידו גלילה זו מה אמה מוכר זו? השולטאן מירזו
 איך מניחיש לו [להיכנס]. [112] זהו מתבייש ללכת בלא
 גלימה.

(2)

[94] qállu lálwazir: háyi Imšwa sšawinaha,
yaláqqa rēn: ? hēyō nákba ?

[94] את לל לורוריר: מנורה זו שעלינו - זה ענהו ? אינו כזה ?

[98] bāt bōčōi. qāi: battalāg, ma
yérjāš rīša ma yšīd.

[98] לו במדבר, אמת:

בגירושין (שבועה שיגרש את אשתו). לא ישוב אלא אם כן יצור.

2

[183] hāša

qayyāšī - lhāqu kalb. kalb šayan lāšša lāham, qayfīd
yāntāš wāšīla māna. [184] bāqa hāša rīša yāntāš

māna. hūwī yabēlī: šōn ma tšayyādāc šalē ? gēš
šāibī --- [185] hāša kall sāša: hōšī wišīh qīēnu.

wigōdd yāšī, wigōdd yālhāqu. hōšī wigōdd yālhāqu.

[186] qām yhādōšū lāikalb. qālla: tēūh - tēūh: ma
tēūh - šāra zarūh šānd-šimwaxār wāšīlī yzāšāyāc. [187]

hūwī sāmaš zwīj, kalb, wānhāzam.

[183] זה הולך - וכלב

רדף אחריו. הכלב ראה גופת בשר, ורדף הוא לחטוף נחם
ממנו. [184] והנה אם זה יחסוף ככה, יאשימו אותו:

אין זה לא משמח עלינו ? הרי אין הוא אלא כלב --- [185]

זה - כל רגע: הוא יצוץ עלינו. ושוב הולך. ושוב רודף
אחריו. הוא ישוב רודף אחרינו. [186] התחיל לזבזב עם

הכלב. אמת לו: יאם חלר, מרעב: אם לא חלר, כי אז אלק אל
המנוחאן שישיא אותי. [187] הוא, הכלב, אך שמע נישואיו.
מיד ברת.

O: [119] katūb: wayyīšarū bəgoyīm, wayyimēdū
māšacēm.

די [119] כתוב: ויישרו בגויים וילמדו מעיהם.

M: [124] sād lyom: wayyīšarū bəgoyīm

י [124] נעשה [כאן] היום: ויישרו בגויים

wayyimēdū māšacēm.

וילמדו מעיהם.

שעלו לא מכבר ארצה.

הוא הדין לגבי צורות עבריות, שנהגו להשתמש בהן בבגדאד. למשל, הוקלטה שיחה בין האינפורמנט הנ"ל, יהודי זקן מבגדאד, כבן שמונים, לבין צעיר ממנו, בגיל העמידה, אף הוא מבגדאד. השיחה נסבה על המצב בארץ, שיחודים זנחים את המסורת ולומדים את דרכי הגויים. אומר הצעיר: זהו שנאמר "ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם", והוא הוגה זאת כפי שהגויים בארץ. הזקן מסכים לדבריו ואומר אף הוא בצער: "ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם". אך הוא הוגה "ויתערבו", בהגיית מלעיל, כנהוג בבגדאד.

עניין זה, של השפעת העברית הישראלית על הלהג, מעניין הוא וראוי לחקירה מבחינות שונות. אולם המלים והצורות העבריות הרבות ההולכות וחודרות ללהג משמשות גם אזהרה חמורה: המעוניין בלהג הערבי-יהודי כפי שדובר בבגדאד עשוי לאחר את המועד אם יתמהמה. חובה מוטלת עלינו להקדים ולהקליט ככל שנוכל מפי זקנים וזקנות, ויפה שעה אחת קודם.

עניין זה, של השפעת העברית הישראלית על הלהג, מעניין הוא וראוי לחקירה מבחינות שונות. אולם המלים והצורות העבריות הרבות ההולכות וחודרות ללהג משמשות גם אזהרה חמורה: המעוניין בלהג הערבי-יהודי כפי שדובר בבגדאד עשוי לאחר את המועד אם יתמהמה. חובה מוטלת עלינו להקדים ולהקליט ככל שנוכל מפי זקנים וזקנות, ויפה שעה אחת קודם.

ג.

אוסרו זיכרונות הדברים של הישיבות קל"ב וקל"ג.

ד.

הא' בלאו: הבעיה הראשונה שאנו צריכים לדון בה היום היא בעיית משקל פֶּעֶלְן. אתם זוכרים את ההתלבטויות. הניסיון הראשון היה לקשור את המשקל פֶּעֶלְן בבניינים מסוימים: מצד אחד בבניין קל, ומצד שני בבניין פיעל. הוועדה ניסתה לעשות זאת כבר בתקופה הקודמת. התברר, שאי אפשר למצוא קשר בין הבניינים לבין המשקל הזה.

הלכה הוועדה מקיצוניות אחת לקיצוניות שנייה והציעה, שרק משקל אחד יתקיים - משקל פֶּעֶלְן בלי דגשים בע' הפועל ובל' הפועל.

לא רצתה הוועדה שיהיו יוצאים מן הכלל. דננו בכך במליאה, והמליאה הצביעה ברוב דעות, שחייבים להכיר ביוצאים מן הכלל.

כעת הוועדה מביאה לפניכם את הצעתה המתוקנת. היסוד נשאר, כפי שהובא לפניכם בפעם האחרונה, והוא: בדרך כלל משקל פֶּעֶלְן יבוא בלי דגש בע' הפועל ובל' הפועל. אולם עכשיו הוועדה מביאה לפניכם תוספת של יוצאים מן הכלל, כפי שנתבקשה להביא. ואלה השמות בדגש חזק בע' הפועל: דברן, וכחן, חבלן, קבלן, קבצן, קברן. הוועדה עשתה זאת, ולא בשמחה גדולה, כי בדרך זו אנו קובעים "דקדוק חדש" של אותיות בכ"פ בלבד. לפני ההצבעה נשמעה הטענה, כי מקובל, שיהיה הדגש במלים האלה. מה פירוש הדבר? הרי אלו מלים, שע' הפועל או ל' הפועל שלהן היא אחת מאותיות בכ"פ, ורק באותיות בכ"פ אנו שומעים את ההכפלה במבטא השגור. כל היוצאים מן הכלל, שהוועדה מציעה, הם שמות, שע' הפועל שלהם היא האות ב"ת או כ"ף. אבל לא מצאנו דרך טובה מזו ליציאה מן הסבך.

הא' רבין: יפה לומר, שצריך לרשום את הדוגמות שההכפלה נשמעת בהן, אבל אני שוכחים, שהעברית גם נכתבת, ולפעמים גם מנקדים אותה. האם הכוונה היא, שאת כל המלים המנויות כאן אסור לנקד בכתיבה מנוקדת בדגש? נכון הוא, שרגילים לומר קִבְּלוּ. אבל אני מכיר את המלה קִבְּרוּ ללא דגש.

הא' בלאו: ככל שימעטו - כן ייטב.

הא' רבין: דברן, חבלן - המלים האלה גזרות מפעלים בבניין פעל. ויש ויכות, אם אפשר להכניס את הבניינים למערכת מבנה השמות. כך היה לגבי המלה קִבְּלוּ; יש כאן הודאה במקצת הטענה. אני רוצה להביא בעיה זו לפני החברים. יש מספר גדול - שבוודאי ילך ויגדל - של פעלים, שיש להם משמעויות שונות בבניין קל ובבניין פעל. האמירה, שבניין פעל מביע פעולה נמרצת יותר, היא אגדה בלבד. הבדל המשמעויות מנוצל לאו דווקא מצד האקדמיה, אלא גם מצד שאר דוברי הלשון, כדי להבחין בין המשמעויות. אם אנו מודים במקצת, למה לא נרשה זאת לפחות, כשיש צורך בהבחנה כזו, כדי לאפשר שתי מלים, ולא אחת בלבד, גם במקום צורת פִּעְלוּ הגזורה מפייעל: לדוגמא: השם סִפְּרוּ נגזר מן השם סָפַר. ביום מן הימים אנו עשויים להיזקק לשם שיציין אדם שמשפר. האם נקרא לו "סִפְּרוּ" משום שאסור לקרוא לו סִפְּרוּ, או אולי נרוויח מלה נוספת ונוכל להבדיל בין "סִפְּרוּ" לבין סִפְּרוּ? למה לא נאפשר קִבְּלוּ ליד קִבְּלוּ? הצעה זו מרחיקה לכת, שכן עלולה היא להכניס את הבניינים למבנה השמות. אך אני חושב, שכדאי לנו שנעשה זאת.

הא' דותן: אני שמח על מגמתה של ההחלטה, על הכיוון הכללי של הוועדה. הדרך, שהלכה בה הוועדה, לנתק את משקל השם מבניין הפועל, היא דרך טובה. אך הדבר כרוך בספקות רבים, והוא עתיד לסבך אותנו יותר מאשר בעבר, משום חוסר האחידות בניקוד הצורות במשקל קִטְּלוּ. מי שיפתח את ספרי הדקדוק ויראה את המהומה, יכול רק לברך על מגמה זו. עם זאת יש לי השגה על הפרטים, כפי שהציגה אותם הוועדה. נראה לי, שתפקידנו כאן הוא לכלול כללים, כדי לסלול את הדרך לתצורה בעתיד. אני מסופק, אם תפקידנו הוא לתקן את המילון העברי כפי שהוא קיים, כל עוד הוא קיים ללא מחלוקת: יש צורות מספר שהן קיימות, וספק בעיניי אם מחובתנו הוא, וגם אם מן התבונה הוא, שניטול על עצמנו את המאבק לעקור אותן. גם אין המאמץ כדאי. מדובר רק בפרטים, וכאן עשוי להתעורר ויכות, אם יש להכניס לרשימת החרגים עוד מלה אחת או עוד שתיים-שלוש מלים, ועל כך - עוד הערות אחדות. עברתי על המילון של חברנו הא' אבן-שושן, ורשמתי כמה צורות, שלדעתי אין זה מן התבונה לעקור אותן. למשל, צורות אחדות בדגש בע' הפועל. הצמד "טִפְּסוּן (מטפס בהרים) - טִפְּסוּן (עושה טפסים בבניין)" - למה לעקור את ההבחנה שבצמד הזה? יש דוגמות נוספות מסוג זה. איני מציע לכלול את כולן, אבל לפחות את קצתן. תפקידן של הוועדה ושל המליאה לעיין במלים האלה, ואולי יימצאו עוד כהנה (הא' בלאו: בכולן בכ"פ). אני מזכיר רשימה של יוצאים מן הכלל - ואציע לשנות את המונח "יוצאים מן הכלל" - שרק בהם הדבר בא לידי ביטוי: שבשן, סבכן, חפשו, ואולי גם עבדן, שכידוע נמצא כבר במשנה (אמנם מסורות ניקוד של שם זה אינן אחידות, ויש גם עִבְּדוּ, עוֹבְּדוּ, עוֹבְּדוּ ועוד). לא מן הדין הוא שנשנה את צורותיהן של מלים אלה. אין זה מתפקידנו לשנות צורתן של מלים קיימות ומקובלות, ולא לשם כך אנו באים לדון בדברים. עיקר תפקידנו הוא העתיד, התצורה לעתיד לבוא. ובכך אני מסכים בכל לב, שבעתיד יהיה המשקל בפתח וברפה.

בעניין דגושי לי הפועל - מה דינו של "חִלְּבָן"? אני מציע להוסיפו. ויש בעל-חיים הנקרא דִּרְבָּן. הגיית הבי"ת היא ההבדל היחיד בינו ובין דִּרְבָּן (הִנּוּ שבעקב הרוכב), וההבחנה בין שני השמות האלה נחוצה. האם רוצים לשנות את שמו של בעל-חיים? או המלה

"צלבנים"? איננו צריכים להיות מקמצים ברשימה של היוצאים מן הכלל. אפשר לנהוג בה ברוב לב, שכן רשימת המלים הנכללות בה תהיה סגורה, כפי שאמרתי. לא נראה לי המונח "יוצאים מן הכלל", ובייחוד שאני מבקש להרחיב את הרשימה. אני מציע לנסח כלל, ולצדו ייאמר "יש גם הצורות האלה".

הגב' בהט: בהצעה לא כתוב "יוצאים מן הכלל".

הא' זותן: כתוב גם כתוב, וההחלטה מונחת לפנינו. וכן "המשקל פעלן ביסודו רפה" - גם נוסח זה אני מבקש לשנות, שכן אינו מדויק. יש למצוא נוסח אחר, שבו אנו קובעים, שכך יהיה מכאן ולהבא.

הא' אבן-שושן: הייתי חבר הוועדה, וקיבלתי את דין הרוב, ואני חותם על ההצעה. עם זאת נראה לי, שלגבי שם אחד החמרנו בכך, שהוצאנו אותו מן הרשימה. כוונתי למלה "קפדן". מלה זו מקובלת בדיבור ובספרות בפ"א דגושה. גם חנוך ילון ניקד במשנה קפדן. נראה לי, כי זו המלה היחידה הבנויה מבניין הפעיל, ולא מבניין פיעל. לדעתי, הקפדה יתרה זו שלא להכניס "קפדן" משום שיש מסורת בכמה כתבי-יד בפ"א רפה - אינה טובה. רוב רובו של הציבור אומר קפדן בפ"א דגושה. אני מציע אפוא להוסיף לרשימה את השם "קפדן" ולא נהיה קפדנים יותר מדיי. ולכלל כולו אני מציע להוסיף: "ושאר מלים המקובלות בדיבור בבי"ת או בפ"א דגושה".

הא' איתן: אף אני רוצה להוסיף דוגמה אחת. ביאליק ניקד בספר האגדה "כפדן" בבי"ת דגושה. אולי נרצה להכניס מלה זו לשימוש. אם נאמר "כבדן" רפה, מי יבין, שזה עניין של מי שמכבד רחובות? לכן הצעתי לוועדה, שבמקום "ואלו הם" יכתב "כגון", כדי שבשעת הצורך יהיה אפשר לנקד בע' הפועל דגושה.

הא' בן-שמאי: הכלל שהוועדה מציעה למשקל פעלן מבוסס על הניתוק של השם מצורת הפועל. איני יודע, אם ניתן לקיים את הכלל הזה. יש משקלים שונים. למה נאסור את השימוש בצורה אחת? אסתמך על הדוגמה, שהביא הא' רבין, והיא לא כל כך רחוקה, ספדן. אסור לומר ספדן, ו"קפדן" מותר? אם ירצה מישהו ליצור מלה למקצוע של ספר, הקשור בבניין פיעל וירצה לומר "ספדנות" - למה לא יאמר זאת? יכולה הצורה להיות גם ספרות וגם ספדנות. מניין האיסור? הרי לא נאמר בשום מקום שזה אסור! יש כאן צמצום גדול מאוד. איני יכול להיכנס לעומק העניין ולומר, מה תהייה התוצאות. איני יודע, אם הלשון העברית יכולה לעמוד בכללים אלה. זה צמצום גדול בהתפתחות הלשון. אולי כדאי לומר: כך זה נוהג. אבל אין לפסוק דין לדורות. מותר לומר גם כך בשעת צורך. גם לקשור את המשקל לפועל - מותר.

הא' אברמסון: אמנם זה לא נוהג, אבל אין מקום לאסור.

הא' בן-חיים: ראשית, אם התפשרתי להוסיף יוצאים מן הכלל בעלי עי"ן דגושה, הרי זה רק בזכות הא' איתן, ולא מפני המקורות או מפני הלשון. עובדה ברורה ונחרצת היא, שמשקל פעלן בדגש לא נמצא במקורות. גם בערבית אין מקבילה, גם לא בדקדוק השמי בכלל. זו עובדה, שאיש לא סתרה בוויכוח. שנית, אי אפשר לקשור משקל פעלן בבניין מסוים. שמות, אפילו היו אי פעם קשורים לבניינים, לא יכולנו למצוא את הקשרים בתקופה ההיסטורית של הלשון. גם כאשר אתה אומר "קפדן" בדגש, אין אתה קושר זאת לבניין פיעל. עלינו לנתק בוויכוחנו את המשקל מבניין הפיעל ולשאול, האם צריך שיהיה משקל פעלן בדגש, או לא? האקדמיה קובעת צורה בלשון לאדם, העושה בלשון כרצונו. מה

שמתגב ומסתתר מאחורי הדיון הזה, הדרישה למשקל פֶּעֶלְן דגוש, הוא דבר אחר, והוא שאנו בעצם מתעלמים במידה מסוימת מן המבטא הספרדי, ורואים את עצמנו אשכנזים במבטא. אנו דורשים לומר "קֶבֶלְו, קֶבֶרְו" **בשווא נע**. אין לנו דוגמה אחת מאלה חוץ מבאותיות בכ"פ. אנו נותנים את הדגש - איזה דגש, דגש קל או-חזק? לדידי לא היה לי חשוב, אילו היו אומרים "זבובים". אנשים רבים אומרים "שכחה, מכחול", בדגש. אם אנו מחליטים, וכל הדוגמות שאנו מביאים הן באותיות בכ"פ, אנו קובעים מציאות, שזה שייך **לסוג האותיות**, ולא למשקל, משום שאנו, ה"אשכנזים", מורגלים כך. יש גם אֶבְדָן בבי"ת רפה. יש מסורת, והאקדמיה רשאית לתת מהלך אחיד עם מינימום של יוצאים מן הכלל. אם הדור הזה מורגל, יבושם לו. לא נורא, אם יאמר אדם בדגש. אם הוא מציג, שנאמר על דרך של דגש שווא נע - הריהו מכניס משקל שאינו בנמצא בדקדוק. אי אפשר להתעלם מעובדה זו. הא' דותן מרוצה מן ההצעה באופן כללי, ורוצה שלהבא ינהגו כך. ויש מקרים יוצאים מן הכלל כמו "שתדלן".

זו פשרה של הוועדה. הכלל האידיאלי הוא נכון: אין משקל פֶּעֶלְן בדגש חזק, ויש מספר מלים שנוהגות אחרת - על המספר ועל ההרגל אפשר להתווכח. אפשר להחליט, שהרגל אפשר לשנות. אנו יודעים, שאנשים התרגלו. ככול שמעטים ביוצאים מן הכלל, כך טוב יותר. אם אתה מבחין בין טֶפֶסֶן לטֶפֶסֶן, קבעת שיש הבדל בין פ"א ובין פ"א.

הא' איתן: הא' בנדויד העיד, שקרייני הרדיו אומרים "קפדן" בפ"א רפה.

הא' בן-חיים: אם אתה אומר, שהכול פתוח, יש שני משקלים. אני חושב, שלא צריך לפתוח פתח, וכך להרבות יוצאים מן הכלל. כללו של המשקל הזה צריך להיות בלי דגש.

הא' מלמד: אי אפשר להפריד לגמרי בין הבניין לבין השם. קֶבֶלְו וקֶבֶרְו - יש הבדל. זה בא מן הקל, וזה מן הפיעל. אי אפשר לנתקם לגמרי מהבניין. בנוגע לדגש בל' הפועל - זה לא דגש חזק. "חֶלְבָן" - זה ודאי דגש קל.

הא' צרפתי: אני מצרף את דבריי לדברי הא' בן-חיים, ואני רוצה לקצר ולהבליט את הניגוד שבדברים. אפשר לשחק בלשון העברית מבחינת הפונטיקה או מבחינת תורת הניקוד. אנו רגילים ללכת לפי תורת הניקוד. בדוגמות האלה התגנבו השקפות פונולוגיות. השורשים, שרוב הדוגמות גזורות מהם, הם בבי"ת או בפ"א. גם במשקל זה הבי"ת הדגושה קשורה לאו דווקא בבניין פיעל, אלא בהפעיל. כאשר האוזן רגילה לפ"א דגושה, היא משתמשת בה.

הניגוד שבין כללי הניקוד לבין כללי הפונטיקה שריר וקיים, והוא מודגש יותר ויותר בדיוני האקדמיה. מבחינה פונטית עבודת הוועדה היא עבודה של ועדה "אשכנזית". בדיון המצומצם הזה מקופלת בעיה עמוקה יותר, שיבוא יום ונצטרך להחליט עליה.

הא' קלעי: יש הכלל, כפי שהרצה עליו הא' בן-חיים, ויש החיים, שבהם גם ההגייה האשכנזית גורמת לנו, שנזדקק להבדלים כאלה וליצירת משקל חדש בתכלית, כמו קֶבֶלְו או קֶבֶרְו. עובדה היא, שאין אנו מבדילים בין כ"ף לבין קו"ף או בין בי"ת רפה לבין וי"ו. כֶּרֶן הוא בעל כוורות; קֶבֶרְו הוא קובר מתים. למעשה הביאו החיים לידי כך, שמורגש הצורך בצורה זו בייחוד באותיות בכ"פ. לכן מתקבלת על דעתי הצעת הא' דותן, שכל מה שיש במילון - ושם כבר מקובלת צורה מעין קֶבֶרְו - נקבל במשקל הזה. בצד המשקל הרגיל פֶּעֶלְן (הרפה) יהיה גם משקל קֶבֶרְו (הדגוש), בייחוד במקום שאפשר לבנות זאת מבניין פיעל.

הא' בן-חיים: ומה יהיה, אם נשפיע על חברנו הא' אבן-שושן, שלא יכניס למילון?

הא' אבן-שושן: גם במילון בן-יהודה כתובות שתי הצורות.

הא' בן-שמאי: זה לא יהיה חידוש גדול. ידוע, שהדמיון הקולי משפיע הרבה מאוד ביצירת משקלים. פעמים הרבה שמעתי מפי ילדים האומרים: קְתִיבָה בכ"ף רפה. זהו הקשר החי בין הפועל אָכַתּב לבין צורת המשקל. לא נוכל למנוע זאת. הכלל הוא יפה, אך איני יודע, אם נוכל לעמוד בו.

הא' איתן: אין אנו עוסקים כאן בבעיית ההגייה הנכונה. המקפיד יאמר וְכָתַב בשווא נע, כשם שיאמר מְתִיכְחִים בשווא נע. אשר להצעה לכתוב כאן את כל המלים המקובלות, אני חושש, שידנו לא תשיג זאת, ואנו עלולים להשמיט מלים. מניין נאסוף את המלים המקובלות? שלונסקי כתב "יִפְחֶן" בדגש. האם נחייב את מי שרוצה להשתמש במלה זו, שיאמר "יִפְחֶן" בפי"א רפה?
אני עומד על הצעתי לכתוב את הכלל כמו שהוא, אלא שבמקום המלים "ואלה הם" ייאמר "כגון".

הגב' בהט: מה אנו מועילים ע"י "כגון"?

הא' רבין: זה ויכוח עקרוני.

הא' דותן: איננו עוסקים בכלל דקדוקי רגיל, עוד כלל מכללי הניקוד. אין כאן הנחה לציבור. זה בעצם כלל גנראטיבי, האומר, שצריך לצור צורות חדשות על פי הכלל הזה. בניגוד למה שהובן כאן, לא הצעתי להכניס את כל מה שיש במילון. גם אין דבר אחד במילון. אוצר הצורות שבמילון אינו חד-משמעי. לא הצעתי זאת וגם אי אפשר לעשות זאת.

הכלל הזה אינו כלל בשביל הציבור. הרי איננו אומרים לציבור: כאשר אתה אומר מלה במשקל זה, עליך לנקד אותה כך. זו הנחיה לנו עצמנו בגזירת צורות חדשות בעתיד. אני מציע לתמוך בכלל. אשר לכל מלה במשקל זה, שכבר קיימת במילון העברי, אני מציע, שהאקדמיה תקבע את צורתה של כל אחת מהן. אז יתברר, שיש בלשון עוד כמה וכמה צורות, שהן דגושות בהחלט. זו הצעתי.

הא' רבין: אני חושב, שזו דוגמה לוויכוח מיותר. אנו קובעים כללים לנטייה, בשביל הדקדוק, כללים שינחו את הדובר. וכאן נתקלנו במשקל, שאינו משתנה בנטייה. אין כאן הבדל לגבי הדובר העברי, אם יהיה "קבלן" רפה או דגוש; הוא ידע איך להשתמש במלה. איננו מכניסים תיקון בלשון העברית. אנו מכניסים קצת סדר במילון. איני סבור, שאנו צריכים להיות להוטים כל כך לאחידות ולסדר, כדי להגביל את הדובר בשימושה של מלה עברית פשוטה. אם נחליט, שאסור שיהיה קשר בין בניינים לבין צורת השם - אני חושב, שצריך לערוך ויכוח של ממש על העניין ולהחליט. אם תחליט האקדמיה על כך, אני מוכן לקבל עליי את הדין. מכל מקום איני רואה סיבה, שנעשה זאת עכשיו. ניתן לחיים שילכו בדרכם. אם יתברר, שאנו יוצרים משקל חדש, קִטְלָן דגוש, שלא היה קיים קודם - ואיני בטוח שהוא לא היה קיים בשום שפה שמית, לא בדקתי זאת - למה לא ייווצרו בלשון העברית החיה גם משקלים חדשים? זו לשון חיה. אנו צריכים לשמור על המבנה הדקדוקי, ולא על צורות המלים, שאינן מעלות ואינן מורידות, ובעיקר בצורה קפואה. אני מציע, שנניח את העניין בלא החלטה.

הא' אברמסון: מה שנכתב ונאמר הוא מיותר?

הא' רבין: אני רוצה להציע שתי הצעות אלטרנטיביות: (א) גם להבא, כאשר יש מקום להבדיל בין משמעות של פיעל לבין משמעות של קל - נמשיך כפי שנהגנו עד עכשיו בצורות דגושות. (ב) אם זה לא יתקבל - נניח דבר זה ללא החלטה.

הא' בן־חיים: אין פרט בדקדוק שאינו נוגע לאידיאולוגיה. האקדמיה חיה, וברור, שכל חבר בה יש לו השקפה משלו. אם נאמץ את גישתו של הא' רבין, איני מבין, למה אנו צריכים לשבת ולדון. הרי החיים הולכים. אבל האקדמיה יש לה תפקיד לקבוע נורמות בשביל בתי־הספר, בשביל מערכת החינוך.

הא' רבין: אבל זה כלל רק בשבילנו.

הא' בן־חיים: צריך לכתוב ספר דקדוק חדש. יצטרכו לכתוב מורפולוגיה, וזה חלק של המורפולוגיה. אפשר להחליט על משקל זה בדגש או ללא דגש, אבל אי אפשר לומר "לא נחליט". הדבר מוטל עלינו. בכוחנו להחליט לפי המגמות הכלליות בלשון, לפי המסורות שבידנו. עניין שאנו עוסקים בו כל כך הרבה שנים איננו יכולים להשאירו פתוח. אני רוצה לעקור טעות מלבנו של הא' דותן. זו לא שאלה שבמקרה, זה חלק מן המערך של המורפולוגיה, שאנו בודקים אותו. כל מה שיוצא מכאן משתלב בדקדוק העברי. אי אפשר שלא לראות זאת כחובת האקדמיה.

אני רואה, שיש שתי הצעות. הצעה אחת אומרת: יש שני משקלי "פעלן", ועד עתה אנו מחייבים את הקריינים להגות את הדגש החזק כדין. הצעה שנייה אומרת: יש משקל אחד, ויש יוצאים מן הכלל. אני מציע שנקיים את החלטת הוועדה ונאשר את היוצאים מן הכלל, ואם נרצה לבדוק, באיזו מידה אפשר להרחיב את רשימת היוצאים מן הכלל, יוטל על החברים המבקשים להרחיבה, שיביאו דוגמות. אנו סרקנו את הנושא וחיפשנו, כדי שלא יהיה דקדוק עברי עם כלל ושוברו בצדו. זו ההצעה. אם יש רצון להרחיב, אפשר לדבר על הרחבה, כאשר תובא הצעה של ממש.

הא' רבין: אתה מחייב לקרוא "קֶבֶלֶן". ביוצאים מן הכלל יהיה דגש חזק.

הא' בן־חיים: אם אתה מכניס כאן דגש, אני מתנגד שזה יהיה דגש קל. זה יוכל להיות רק דגש חזק.

הא' רבין: זאת אומרת, שיהיה עוד משקל. אתה מסכים, שיש יוצא מן הכלל. אם כן זה משקל אחר, אלא שאתה רוצה שהוא לא יתפתח. יש במקרא הַפְּעִינִי (הדגש בצד"י) ויש מִקְדָּשׁ (הדגש בקו"ף), שלא כצורה הרגילה.

הא' בן־חיים: כזה יהיה גם מעמדן של מלים אלה.

הא' רבין: "מִקְדָּשׁ" זה אינו מלה מילונית. במילון מקדש הוא ללא דגש בקו"ף. אם אתה מקבל קֶבֶלֶן בבי"ת דגושה, הרי זו מלה שתופיע במילון. ההצעה אומרת, שאנו סוגרים את המשקל במלים האלה, אבל לא שיהיו יוצאים מן הכלל. זה משקל אחר. כל מדקדק עברי יצטרך להוסיף משקל קֶבֶלֶן, בעי הפועל דגושה. אם האקדמיה תחליט להרחיבו, יהיה לה משקל נוסף. אסור לנו לעשות שקר בנפשנו. אם אנו מחליטים, שיש חמש מלים כאלה, הרי שיש משקל קֶבֶלֶן דגוש. ויש משקלים בעלי מספר מועט של מלים.

הא' **אברמסון**: הא' בלאו, שהציג את דעת הוועדה, יסכם עכשיו את הדעות שהושמעו, ויציג פעם נוספת את דעת הוועדה, ואחר כך נעבור להצבעה.

הא' **צרפתי**: לא יהיה קושי להמציא מלה ספָרן, בכינוי לאדם שמספר. אם יש יוצאים מן הכלל, לא קשה להמציא מלים כמו ספָרן.

הא' **בלאו**: השאלה העקרונית היא: האם אנו מקבלים את הכלל שהוועדה מציעה, או שאיננו מקבלים אותו, אלא משאירים את הדבר פתוח לחלוטין, הן לגבי העבר הן לגבי העתיד? זו שאלה ראשונה, שצריך להצביע עליה. לאחר שנצביע, אנסה לסכם את הדעות האחרות. הדבר תלוי בשאלה, כיצד תיפול ההכרעה בהצבעה ראשונה זו.

הא' **אברמסון**: דעתם של ארבעה חברים היא, שיש להפריד בין שני חלקיה של הצעת הוועדה. אעמיד את החלק הראשון תחילה: משקל פֶּעֶלָן ב**יסודו** רפה בע' הפועל ובל' הפועל, ואנו רוצים שכך יהיה.

הא' **רבינ**: אני מבקש לנסח: משקל פֶּעֶלָן יהיה וכו'; ואחר כך ייאמר: המלים האלה יהיו לפי משקל אחר וכו'.

ה צ ב ע ה

15 -	בעד החלק הראשון של הצעת הוועדה
1 -	נגדו
1 -	נמנע

החלק הראשון של הצעת הוועדה נתקבל:

"משקל פֶּעֶלָן ביסודו** רפה בע' הפועל ובל' הפועל, כגון וכו'."**

הא' **איתן**: תוספת לחלק הראשון - הא' דותן הציע, 'דִּרְבָּן' כשם בעה"ח. אני מציע, 'דִּרְבָּן' בבי"ת רפה.

הא' **אברמסון**: לגבי החלק השני של הצעת הוועדה הושמעו דעות אלו: הא' איתן מציע, שבמקום "ואלה הם" יבוא "כגון". הא' בן-שמאי אומר, שאפשר כך ואפשר כך.

הא' **בלאו**: על כך כבר הצבענו. הא' בן-שמאי מציע זאת גם בחלק השני. הוא אינו רוצה שייקבע כך.

הא' **רבינ**: משקל קֶטְלָן יש בו דגש ושווא נע. הרי שיש כאן שני משקלים, ועל כך חייבים להצביע. ההצבעה צריכה להיות על השאלה: האם מותר ליצור גם להבא מלים ממשקל קֶטְלָן בדגש, או שהמשקל הזה סגור, והוא חל רק על המלים המובאות כאן. מכל מקום אלה אינם יוצאים מן הכלל. זה משקל אחר שהוא קיים. צריך לרשום, שהמלים האלה שייכות למשקל קֶטְלָן הדגוש. ועתה יש להצביע, אם משקל זה יוסיף וייצור מלים נוספות או לא.

הא' **אברמסון**: פירוש הדבר, שאתה סותר את הכלל, שכבר החלטנו עליו בהצבעה. הצבענו על הכלל ואמרנו, שמכאן ואילך ניצור מלים רק לפי המשקל, כפי שהוא ב"יסודו".

הא' רבין: בחלק הראשון נאמר, שהמשקל פֶּעֶלְן ייכתב כך. המלים הבאות בחלק השני אינן שייכות למשקל זה. עכשיו צריך להצביע, אם מותר מכאן ולהבא ליצור מלים לפי המשקל השני, שהובאו כאן שש דוגמות ממנו, ואולי נכלול עוד דוגמות. השאלה היא, אם המשקל הזה כולל רק שש דוגמות, ושמה יש לחפש דוגמות נוספות, ואחר כך לסגור אותו, או שיש להחליט שהמשקל הזה פתוח.

הא' בן־שמאי: אני חושב, שהכלל אינו מתאר את המציאות כהלכה. יש שתי צורות. אנו יכולים להחליט, שלהבא אנו מעדיפים צורה אחת.

הא' אברמסון: החלטנו שכך יהיה. אמרנו, שנשתדל ליצור מלים במשקל פֶּעֶלְן שהוא רפה.

הא' בן־שמאי: יש עוד משקל, והוא דגוש, ויש כמה וכמה מלים במשקל זה, וודאי נמצא עוד מלים, כמו יִפְחֵן של שלונסקי. אנו צריכים להחליט, שעוד נגזור ממנו מלים לעתיד לבוא. (הא' אברמסון: מי יגזור אותו?) - סופר.

הא' אברמסון: החלטנו, שזו תהיה דרכה של האקדמיה. ובחלק השני, אנו אומרים שאיננו פוסלים מלים קיימות. על כך צריך להצביע.

הא' רבין: אני מבקש, שנחליט בצורה פשוטה יותר: להבא תיצור האקדמיה מלים לפי משקל פֶּעֶלְן הרפה, ולא תיצור מלים לפי משקל פֶּעֶלְן שהוא בדגש ובשווא נע.

הא' אבן־שושן: יש להוסיף קִפְּדֵן.

הא' דותן הציג, שהאקדמיה תדון בכל השמות בדגש הקיימים בלשון ותקבע את ניקודם המדויק.

הא' בלאו: המליאה או הוועדה?

הא' בן־חיים: אם נאמרו הצעות, אפשר להשמיע נימוקים נגדן. ההצעה לכתוב "כגון" היא בלתי אפשרית, לדעתי. אפשר לקבוע כלל ולכתוב "כגון". כאשר קובעים יוצאים מן הכלל, צריך לומר, אלו הם היוצאים מן הכלל. הצעת הא' דותן היא לדון ולהשלים את הרשימה, אבל היא צריכה להיות סגורה.

הא' רבין: משקל הוא מבנה מסוים של מלה, והדגש הוא חלק מן המבנה. אם אתה מסכים, שיש מלה בדגש, הרי זה משקל.

הא' בן־חיים: יש לפעמים בעיה מסוימת והיא בתוך המשקל, ואין זאת אומרת, שיש משקל נוסף.

הא' מנצור: אם נקבל את ההצעה שיש עוד משקל, הרי אנו סותרים את ההצעה שכבר הצבענו. אם נקבל את ההצעה של הא' רבין, הרי אנו חייבים לבטל את ההחלטה הקודמת.

הא' אברמסון: הצבעה על הצעת הא' רבין מבטלת את ההצעה הקודמת, או שנשמיט בה את המלה "יהיה".

הא' בלאו: אני מבקש על דעת הוועדה, שנמעט ככל האפשר בחריגים. אני רוצה לחזור ולהסביר את הסיבה העיקרית, מדוע הוועדה הייתה מעוניינת כל כך, שלא נרבה בחריגים. כאשר דיברנו על הבחנה בין הוראות שונות, לא הוצע, שתהיה הבחנה בין קצין (מקצר) לבין קצין (קוצר). אילו הייתה הצעה כזו, הייתה הוועדה מקבלת את ההצעה להרחיב את המשקל הדגוש. אך אם נקבל זאת למעשה, כמו שמציעים, ניצור דקדוק חדש לאותיות בכ"פ, שהרי הדוגמות שניתנו היו רק דוגמות של אותיות בכ"פ. ולא היה זה מקרה בלבד, שהכול הביאו רק את הדוגמות האלה. אפשר לומר: יש למדן (מלמד) ויש למדן (לומד). בשם הוועדה אני מבקש: אל תרבו ביוצאים מן הכלל. נגביל את היוצאים מן הכלל ככל האפשר.

הא' אברמסון: אנו עוברים להצבעה. לפנינו הצעת הוועדה עם התוספת שהציע הא' דותן, שהאקדמיה תבדוק שמות נוספים.

הא' בלאו: ועדה של האקדמיה. זה לא יבוא לפני המליאה.

הא' דותן: אני מציע: **האקדמיה**.

הא' אבן-שושן: אותה ועדה תקבל הנחיה.

הא' אברמסון: הצעת הוועדה אומרת: "קצת שמות באים בדגש חזק בע' הפועל, ואלה הם". וכאן באים חמישה שמות (אני משמיט "קברן"). נצביע על הצעת הוועדה. אחר כך נצביע, אם רוצים להוסיף את ההערה של הא' דותן או לא.

הא' איתן: ייתכן שיש חברים שיסכימו להצעת הוועדה, בתנאי שתיתוסף ההערה. צריך להיות ברור לחברים, שאם הם מצביעים בעד נוסח זה, אין מקום עוד להערה. לדעת רבים ההסכמה לכלל תלויה בהוספת ההערה.

הא' רבין: המשותף להצעה של הוועדה ולהצעה של הא' דותן הוא - שתהיה הגבלה. צריך קודם להצביע, אם יש הגבלה או לאו.

הא' בלאו: על כך הצבענו.

הא' בן-חיים: הצעת הוועדה והצעת הא' דותן אינן שונות עקרונית. אולי ניתן לאחד את שתיהן ולהצביע על הצעת הוועדה עם התוספת, המניחה אפשרות של הוספת מלים לרשימה לאחר בדיקה.

הא' אברמסון: השאלה היא - אם משמיטים בהצעת הוועדה את המלים "ואלה הם". אני מציע, שנצביע עכשיו על הצעת הוועדה כמות שהיא עם המלים "ואלה הם" וללא התוספת.

הצעת הוועדה כמות שהיא, ללא תוספת ההערה, לא נתקבלה.

הא' אברמסון: עכשיו עלינו להצביע על הצעת הוועדה עם התוספת שמציע הא' דותן.

הא' דותן: הצעתי היא, שתעבור הוועדה על כל מה שמצוי במילון ותערוך רשימה מלאה של כל הקיים בלשון בדגש.

הא' אברמסון: אני מעמיד להצבעה את הצעת הוועדה עם התוספת: "האקדמיה תדון בשמות שבמשקל זה הקיימים בלשון".

ה צ ב ע ה

בעד הצעת הוועדה עם התוספת - 12
נגדה - 5

הצעת הוועדה עם התוספת נתקבלה.

הא' אברמסון: אני מעמיד להצבעה את הצעת הא' רבין, לנסח את החלק השני של הכלל: "יש גם משקל קָטָן (בדגש)".

הא' רבין: אני מוכן להוסיף על כך המלצה לוועדות האקדמיה, שלא ליצור להבא שמות במשקל זה.

הא' אברמסון: ההצעה של הא' רבין היא - לקבוע זאת ככלל השני עם רשימה מוגבלת של שמות.

הא' רבין: אני חושב, שתהיה ביקורת קשה על האקדמיה, על שהיא קובעת משקלים דר-צורניים. קטלן רפה וקטלן דגוש הם שני משקלים שונים.

הא' רוזנטל: אינני מבין את הצעת הא' רבין. הייתה הצעה, שאמנם הצבעתי נגדה, אבל היא נתקבלה. ההחלטה על הכלל הראשון מבטלת את הצעת הא' רבין. האם קיים המשקל: ודאי שקיים; הוא קיים בספרות. והרי קיים גם משקל קוטלן. אין אנו מדברים על קיומן של צורות בשביל מדע הבלשנות. רצונה של האקדמיה היה, שלא נשתמש במשקל קטלן הדגוש, חוץ משמות הקיימים בשימוש, ואלה ייבדקו.

הא' רבין: אני מוותר על הצעתי, ואני מניח למדקדקים שבעתיד למתוח ביקורת על האקדמיה.

הא' אברמסון: רציתי לבקש ממך שתוותר על ההצעה, משום שיש בה סתירה למה שכבר קיבלנו בהצבעה.

הגב' בהט: הנוסח של ההחלטה הוא: "משקל פעלן הוא (הא' דותן: "יהיה"). רפה בע' הפועל ובל' הפועל, כגון: ..."

הא' אברמסון: האקדמיה תיצור מלים לפי משקל זה.

הגב' בהט: "משקל פעלן יהיה רפה - קצת שמות באים בדגש חזק בע' הפועל, ואלו הם: דָּבָר, וְכָתוּב, חָבְלוּ, קָבְלוּ, קָבְצוּ; האקדמיה תבדוק מלים נוספות המצויות בשימוש".

הא' אברמסון: האקדמיה תדון בכל השמות במשקל זה המצויים בלשון, ותקבע את ניקודם המדויק.

הא' מלמד: המשפט הפותח במלים "האקדמיה תבדוק..." צריך לבוא בנפרד, ולא בהמשך ההחלטה.

הא' אברמסון: יש ניסוח של הכלל.

הא' איתן: כיצד זה יידפס בפרסום? עדיין לא ראיתי שם של משקל בלי ניקוד.

הא' בלאו: אני מבקש לסכם את דעת החברים, שהכוונה הייתה, שלא יובא עוד העניין לפני המליאה.

הא' דותן: הוועדה תבדוק את כל המלים שבמילון העברי, תערוך רשימה מלאה ותפיץ אותה ואת ההחלטה בין חברי האקדמיה בחוזר. אם יהיו ערעורים על ההחלטה, יובא העניין למליאה. אם לא יהיו ערעורים - לא יובא שנית.

הא' בלאו: זה החוק.

[לאחר עיון ברשימת משקל פֶּעֶלְוּן הסכימה הוועדה (בישיבתה בט"ו בטבת התשל"ח - 25 בדצמבר 1977) לצרף לרשימת היוצאים מן הכלל את המלים עֶבְדוּן, טַפְסוּן (המטפס בהרים, כנגד טַפְסוּן, המתקין טפסים בבנייה), וליד קֶפְדוּן להתיר גם קֶפְדוּן.

הכלל בשלמותו יהיה אפוא כך:

משקל פֶּעֶלְוּן יהיה רפה בע' הפועל ובל' הפועל, כגון: צָרְכוּ, שָׁדְכוּ, סִפְרוּ. קצת שמות באים בדגש חזק בע' הפועל, ואלו הם: דברו, וכחו, חבלו, טפסו, עבדו, קבלו, קפדו (ליד קפדו)

(הערת העורך המבלה"ד)

ה.

הא' בלאו: הוועדה מביאה למליאה עוד הצעות.

הצעה אחת - משקל פֶּעֶלְוּן/פֶּעֶלְוּן:

"השמות במשקל פֶּעֶלְוּן/פֶּעֶלְוּן, שאין להם ניקוד מוסכם, תנוקד בהם פ' הפועל בשווא"; בשמות שהובאו לדוגמה היו: בְּרִית, גְּדִיל, וְרִיד, כְּלִיל (=עטרה), יְדִיד, וְרִיד, נְצִיב, נְצִיג, סִיל, סְעִיף, פְּרִיט, צָנִים, קַפִּיץ, וְרִיד, שְׂרִיר. אבל שמות אלה ינוקדו בקמץ: אֶפִּיק, אֶצִּיל, אֶרִיג, אֶרִיח, בְּסִיס, גְּשִׁיש, חֲבִית, חֲנִיד, חֲלִיף, חֲרִיג, חֲמִיר, וְרִיב, כְּפִיל, כְּפִיס, כְּרִיד, כְּרִיש, לְגִיו, לְהִיט, נְצִיץ, נְתִיד, נְתִיו, סְרִיג, פְּסִיס, צְמִיד, צְעִיף, קְצִיץ, קְרִיש, רְצִיף, שְׂבִיט, שְׂמִיר, שְׂטִיח, שְׂתִיל.

[על פי החלטת המליאה בסוף ישיבתה זו (קל"ד), התכנסה ועדת-הדקדוק (ביום ט"ו בטבת התשל"ח, 25 בדצמבר 1977), וקראה את רשימת השמות במשקל פֶּעֶלְוּן, המובאת ב"היכל המשקלים" ליצחק אבינרי (תל-אביב: יזרעאל, התשל"ו), עמ' 220. לאחר דיון הוסכם להוציא מן השמות המובאים בספר בקבוצה הראשונה (השמות שמן המקרא) את אלה, שצורתם ביחיד נפרד אינה באה במפורש במקרא. השמות המוצאים הללו ייכללו בכלל הגדול (פ' הפועל בשווא). ואלה השמות: אֶפִּיק, אֶצִּיל, אֶשִׁיש, בְּחִיר, חֲרִיט, שְׂחִיף, שְׂתִיל.

עוד יוצאו מרשימתו של אבינרי שמות התואר האלה: נעים, סביב, עשיר, צעיר, רכיל, תמים.

(הערת העורך המבלה"ד)

הכול אומרים וְרִידִים. והשאלה היא, אם אנו יוצרים את היחיד בקמץ, וְרִיד, או בשווא, וְרִיד. הוועדה מציעה, שבמקום של ספק תהיה התצורה על משקל פְּעִיל בשווא: וְרִיד. מובן מאליו, שיש רשימה. רשימה זו אינה סופית. לא נאמר בה: "רק שמות אלה". איננו בטוחים כלל, שזכרנו את כל השמות הדרושים. הכיוון צריך להיות ברור. אנו מפקפקים, אנו אומרים: פְּעִיל (שווא). אם יש סיבה מיוחדת לדבר, וכך מקובל, או שיש במקרא, אנו מנקדים פְּעִיל (בקמץ). יש כאן רשימה לדוגמה, שאינה סופית.

הא' בַּחֲיִים: הואיל ואמר חברנו הא' בלאו, שבמקום של ספק ינוקד בשווא, אני מבקש להבהיר, שהכוונה היא למה שלא נמצא במפורש במקרא. לוועדה היה קו ברור - יש כאן שני משקלים בעברית. היא לא סגרה את הרשימה.

הא' דוּתָן: לעומת הפגמים בניסוח הכלל הקודם, פה הניסוח הוא ממש בלתי אפשרי. אין משקל שאין לו ניקוד מוסכם. הכרח לשנות את הניסוח "השמות במשקל פעיל, שאין להם ניקוד מוסכם".

הא' בלאו: "שמות שריבויים פְּעִילִים".

הא' דוּתָן: צריך לחפש ניסוח אחר. כאן הדבר חמור יותר מאשר במשקל הקודם. לגופו של הכלל - הוועדה אומרת, שאפשר כך ואפשר כך, ושהרשימה אינה מלאה, לא זו ולא זו. מה עשתה אפוא הוועדה? אם היא באה לחוקק לעתיד, אין כאן קביעה, הואיל והרשימות אינן מלאות. ידענו, שיש שני משקלים - בשווא ובקמץ.

הא' בלאו: באנו לומר: כאשר אתה מפקפק - תיטה למשקל פְּעִיל.

הא' דוּתָן: ברוח הדברים שהצעתי קודם, אני מציע שנפריד בין ההנחיה לתצורה בעתיד ובין הקיים. אני מציע, שכאן ייבדק העניין ויוכרע לכל פרטיו. מה פירוש "אתה מפקפק"? וכי כל אדם, כל מי שדובר עברית, יבוא ויקבע? יקבעו הגופים הנורמטיביים - האקדמיה ובעלי המילונים. יש לקבוע את הצורות במלים המפוקפקות. עתה הזמן, וכאן המקום, לעשות זאת. זה ניסוח כוללני מדי. כל המצוי במילון ייקבע ברשימות. (הא' בלאו: באיזה מילון? במילון העברי.)

הא' בלאו: ואם יש מחלוקת בין מילונים?

הא' דוּתָן: אם יש מחלוקת - תקבע האקדמיה.

לגבי התחיקה בעתיד, אני מצטרף להצעת הוועדה, שיש להעדיף את משקל פְּעִיל, כי למשקל פְּעִיל נוצר תפקיד חדש, שגם הוא לא היה במקרא ולא בשום רובד אחר בלשון - לציין אפשרות של קבלת פעולה. אך לגבי מה שכבר נתקבל בלשון - יש לערוך רשימה מלאה וסופית של כל השמות בקמץ.

הא' בַּחֲיִים: "אבל שמות אלה ינוקדו בקמץ" - העניין נבדק במילון, ואמרו: זהו! הואיל ואמרת, שיש גם משקל פְּעִיל, במשמע מיוחד, לכן כתוב כאן: שמות עֲצֵם. האקדמיה לא רק שאינה יכולה לבטל את מה שיש במשקל פְּעִיל (שליח), היא גם אינה אומרת, שאסור

לומר קביל בדגש. אבל שמות-עצם מוחשיים, שאין להם דוגמה במקרא, כל שמות עצם שמחדשים – אלה יהיו על פי משקל פעיל. אשר לעבר – הוא נבדק, הוא סגור, אלא אם כן יש טעות.

הא' דותן: אם זו רשימה סגורה של שמות עצם מוחשיים, כמו בסעיף הקודם – לא כך הבינותי מהצגת הכלל ומדברי ההסבר לו שנשמעו כאן.

הא' בן-חיים: הייתה פה אי הבנה בשל הניסוח.

הא' בן-שמאי: צריך לומר: "שאיין להם דוגמה מוסמכת במקורות".

הא' דותן: צריך לומר: "השמות במשקל זה ינוקדו בשווא". "שמות אלה, המפורטים להלן, ינוקדו בקמץ".

הא' איתן: למה לא נכתוב "שמות-עצם", כדי להוציא את משקל שם-התואר? ומה פירושה של האזהרה "שאיין להם ניקוד מוסכם", שאחריה באים גם שמות, שיש במקרא בניקוד? נציב יש במקרא.

הגב' בהט: אמנם בניסוח הראשון לא היו מלים מהמקרא. משום מה אמרה הוועדה, שיש לכלול ברשימה גם שמות אלו, והיה צריך לוותר אפוא על המלים "שאיין להם ניקוד מוסכם". הניסוח יתוקן.

הא' דותן: הסעיף הוא טוב, אבל הניסוח טעון שינוי. אגב, "חבית" היא משקל פעיל; (הא' אברמסון: זו טעות.)

הא' צרפתי: האם המלים בכל אחת מהרשימות סומנו לפי מה שנשמע בדרך כלל? אני שומע: נְרִיד, פְּרִיט. אם הקביעה צריכה להיות לפי מה שנהוג, השאלה: כיצד קובעים מה הוא הנהוג? אפשר לבדוק, מה שהנוכחים כאן אומרים. אני מוכן לומר, מה שאוזניי שומעות. אני שומע נְרִיד בקמץ. מצד שני, אני שומע שתיל בשווא; לכן אני נוטה להעביר את המלה לרשימה השנייה.

הא' מלמד: אם כותבים "פעיל" בלי ניקוד, יש עוד המשקל הדגוש: צְדִיק.

הא' אבן-שושן: בסעיף הראשון יש אי-הבנה בשל הניסוח. צריך לומר: "השמות הבאים ינוקדו כך".

הגב' בהט: אין זה ניסוח הכלל. הדברים הם בחינת הודעה למליאה. תקבל המליאה את ההחלטה, ינוסח הכלל כראוי.

הא' אבן-שושן: אני מציע, שתשוב הוועדה ותבדוק את רשימת השמות שינוקדו בקמץ, למשל שתִּיל, ויש מלה נְתִיד. אולי ניתן לומר נְתִיד (בשווא). אני מציע לעשות בדיקה חוזרת של המלים ולהעביר יותר מלים לרשימה הראשונה.

הא' בלאו: הכוונה הייתה, שרק בצורות חדשות ובצורות מפקקות יש להעדיף את משקל פעיל, ולא פעיל. ואני מבקש לאשר זאת.

הא' **זותן**: קודם הבינותי, שדנה הוועדה והחליטה, שכל שמות העצם, שינוקדו בקמץ, מנויים ברשימה. עכשיו אני מבין, שזו נטייה בלבד. ובכן, אני חוזר ושואל: הרשימה של הקמוצים, האם היא רשימה סגורה?

הא' **בלאו**: היא הייתה מכוונת להיות סגורה, אבל היא טעונה בדיקה נוספת. אתם מתבקשים להסכים, שכאשר יש לנו צורה מפוקפקת כמו **נְרִידִים** תהיה צורת היחיד **נְרִיד** (בשווא), ולא **נְרִיד** (בקמץ).

הא' **אברמסון**: אנו מקבלים את החלק הראשון. אנו רוצים לקבוע, שזו תהיה הצורה. בחלק השני, אנו מקבלים בדרך-כלל את הרשימה, אבל אנו מבקשים שתשוב הוועדה ותבדוק אותה.

הא' **צרפתי**: אם זו המגמה - כל מלה הפותחת בהגה גרוני אפשר לנקד בחטף-פתח.

הא' **בלאו**: כל הרשימה טעונה בדיקה.

הא' **אברמסון**: אנו מקבלים את הצעת הוועדה כמות שהיא, על שני חלקיה, ומבקשים, שהיא תבדוק את הרשימה בחלקה השני - (הא' **זותן**: תבדוק את המילון. הא' **מלמד**: תשלם את הרשימה).

הצעת הוועדה (בהנחה שהחלק השני ייבדק) נתקבלה.

הא' **זותן**: נרשום, שהרעיון נתקבל, ולא הניסוח.

הא' **איתן**: מה גורל תוצאות הבדיקה?

הא' **בלאו**: הוועדה תפיץ את תוצאות הבדיקה בין חברי האקדמיה, ואם יהיה ערעור, יובא העניין למליאה.